

Els encunyys de pellofes d'Olot

X. JORBA I SERRA

L'encuny és una peça de ferro on és entallada la figura que cal imprimir a una moneda, la qual cosa s'obté per pressió o amb un cop sec. Per evitar el trencament de la moneda a encunyar, es posa a sota una enclusa o peça de ferro que té la cara superior plana. Al damunt d'aquesta cara superior plana es posava una fina làmina de llautó, de llauna, de ferro estanyat, de metall blanc, o d'altres menes de metall o aliatges que es volia utilitzar per fer la moneda eclesiàstica o pellofa. Recordem que les pellofes encunyades a Catalunya durant els segles XIV i XV eren fetes de plom. A partir del segle XVI, majoritàriament de llautó o de llauna. Durant el segle XVIII es comença a utilitzar el ferro estanyat, el qual, amb l'erosió i el pas del temps, s'acaba transformant en una llauna corroïda, que impedeix en la majoria dels casos veure'n la tipologia. Només a Mallorca continuaran emprant el plom fins a la seva extinció a finals del segle XIX o primeria del XX.

La diversitat d'actes litúrgics que hi havia dins d'una comunitat de preveres, i el dret dels seus membres a percebre una retribució per la seva assistència als oficis, donarà lloc a l'aparició de petits tallers monetaris parroquials, els quals es dedicaran a crear una sèrie de monedes eclesiàstiques amb uns valors determinats que podien anar des d'1 diner fins a 12 sous, o fins i tot al valor d'1 lliura.¹ Això significarà la fabricació de diferents encunyys per part dels ferrers, que hauran de seguir el model, la mida i la iconografia aprovada pel rector i els membres de la comunitat de preveres.

L'encunyació era feta per un ferrer o un calderer. L'any 1610, la comunitat dels preveres dels Prats de Rei paga al ferrer Ramon Olivet *«per les mans del mollo de fer ploms de missa»*; l'any 1657, paga al ferrer Francesc Tauler *«per los tre-*

1. Maria Clua i Mercadal considera que la pellofa no té la propietat o categoria de moneda i està en contra de definir-la com a moneda eclesiàstica.

balls de motllar ploms».² L'any 1611, la comunitat de preveres de Santa Maria del Pi paga catorze sous a un ferrer per a la creació del nou motlle per fer sisens, és a dir, pellofes de sis diners.³ L'any 1701, la comunitat de preveres de la Real (Perpinyà) informa del pagament a un calderer per haver fabricat un petit segell de ferro per a batre pellofes i pel treball d'obrar-les (Crusafont, 1990, p. 231). L'any 1727, la comunitat de preveres de Calaf pagarà al ferrer «*per fer los motllos dels ploms de sisens y cans*».⁴ El material per fer la pellofa era comprat per la mateixa comunitat.

Les pellofes, també anomenades ploms grocs o pà·l·lids —llautó—, o ploms negres —llauna—, són encunyades per una sola cara, amb elements iconogràfics o inscripcions que fan referència a fets religiosos o de la comunitat. Per exemple, les pellofes de Vilafranca del Penedès porten per tipus uns ulls, atribuïts a santa Llúcia, patrona de la comunitat, així com la data. Altres porten una M coronada, al·ludint a la titular de l'església (Crusafont, 1990, p. 332). Les pellofes d'Olot porten referències diverses: nom de la població, figura de Sant Esteve, claus encreuades i creu amb data, Verge del Roser i llegenda VILA, escut amb ones i cinc estels, l'ala heràldica d'Olot...

Cal tenir en compte que un mateix encuny podia utilitzar-se per batre pellofes de llautó, de llauna, de ferro estanyat, de ferro o de qualsevol altre metall comprat per la comunitat de preveres. La utilització d'un tipus de metall estava subjecte a diferents circumstàncies: el cost d'adquisició de les làmines de llautó, llauna, etc.; l'abundància o escassetat en el mercat local o comarcal; per diferenciar el pagament dels preveres davant d'un mateix ofici o acte litúrgic; per evitar falsificacions o fraus per part dels membres de la mateixa comunitat; per distingir les que s'utilitzaven en el si de la comunitat de les que s'empraven per a fer almoines o comprar productes al mercat local...

El desgast de la barra de ferro de l'encuny respondrà a la seva utilització per a fer pellofes. Els encunys amb una longitud més gran eren els més nous i, per tant, el nombre de pellofes ha de ser més escàs. En canvi, els encunys amb una longitud més curta, fruit de la seva utilització i desgast, signifiquen un major nombre de pellofes fabricades i posades en circulació.

2. Arxiu Parroquial dels Prats de Rei (APPR), *Llibre en lo qual estan notades totes las partidas axí del rebut com del distribuït en la venerable comunitat del rector, preveres y beneficiats de la Iglésia dels Prats del Rey comensant en lo mes de juliol de 1608*, p. 151.

3. Arxiu de Santa Maria del Pi, armari VIII, prestatge IV, volum 63.

4. Arxiu Episcopal de Vic (AEV), Calaf K/1.

ELS ENCUNYS DE LA COMUNITAT DE PREVERES DE SANT ESTEVE D'OLOT

Joaquim Danés (1950, p. 131-136) explicava en el seu treball haver tingut la sort de retrobar quinze dels encunys que utilitzaven els membres de la comunitat de preveres de Sant Esteve d'Olot per fabricar les pellofes que després el bosser de la comunitat repartia entre els seus membres, una vegada havien assistit a les diferents funcions religioses. Abans, però, en Josep Saderra, l'any 1913, en resposta a una carta de J. Botet (Crusafont, 1999, p. 154), li deia que havia trobat dinou pellofes d'Olot, les quals li descriu, i quinze encunys «*dels quals 13 són de pellofes per mi conegudes i els dos restants són de pellofes que no coneixia i dels quals li adjunto un dibuixet perquè se'n faci càrrec.*» En cap moment no diu quins són els encunys existents a la parròquia.

En el nostre cas, vàrem anar al Museu Parroquial de Sant Esteve per conèixer a quines pellofes corresponien els quinze encunys. Atesos amablement pel rector, accedírem a una sala contigua a la sagristia de l'església, convertida en habitació museu, on s'exposen obres d'art i objectes valuosos de la mateixa església de Sant Esteve. Els encunys que cercàvem estaven dipositats i amagats al sòl d'una de les vitrines existents a la sala. I vàrem tenir una sorpresa. Només hi havia tretze dels quinze encunys que havia descrit Joaquim Danés. Aquests encunys són el següents:

Encuny corresponent a la Crus. 1897, amb una mida de 9,7 cm de llargada i un diàmetre de 2,3 cm. Només es coneixen pellofes de llautó realitzades amb aquest encuny.

Encuny corresponent a la Crus. 1898, amb una mida d'11 cm de llargada i un diàmetre de 2,1 cm. Només es coneixen pellofes de llautó realitzades amb aquest encuny.

Encuny corresponent a la Crus. 1900, amb una mida de 14,2 cm de llargada i un diàmetre de 2 cm. Només es coneixen pellofes de llautó realitzades amb aquest encuny.

Encuny corresponent a la Crus. 1901, amb una mida de 10,2 cm de llargada i un diàmetre de 2 cm. Només es coneixen pel·lofes de llautó realitzades amb aquest encuny.

Encuny corresponent a les Crus. 1905, Crus. 1906 i Crus. 1907, amb una mida de 8,4 cm de llargada i un diàmetre de 2,7 cm. Amb aquest encuny es van fer les pel·lofes de llautó Crus. 1905 i 1906, les pel·lofes de llauna Crus. 1907 i les pel·lofes de llauna estanyada.

Encuny corresponent a les Crus. 1908 i Crus. 1909, amb una mida de 13,4 cm de llargada i un diàmetre de 3 cm. S'hi varen batre les pel·lofes de llautó Crus. 1908, les pel·lofes de llauna Crus 1909 i les pel·lofes de llauna estanyada, inèdites.

Encuny corresponent a la Crus. 1911, amb una mida de 10,4 cm de llargada i un diàmetre de 3 cm. Només es coneixen pel·lofes de llautó realitzades amb aquest encuny.

Encuny corresponent a la Crus. 1912, amb una mida d'11 cm de llargada i un diàmetre de 2,7 cm. Es coneixen les pellofes de llauna Crus. 1912 i pellofes de llauna estanyada, inèdites.

Encuny corresponent a les Crus. 1917 i Crus. 1918, amb una mida de 13,5 cm de llargada i un diàmetre de 3,5 cm. Se'n coneixen les pellofes de llautó, Crus. 1917, i les pellofes de llauna, Crus. 1918 (M. Crusafont explica en el seu article sobre el manuscrit de J. Botet (1999, p. 155) que aquest encuny també va obrar pellofes de ferro), a més a més de pellofes de llauna estanyada, inèdites.

Encuny corresponent a la Crus. 1921, amb una mida de 9,6 cm de llargada i un diàmetre de 2,5 cm. Només se'n coneixen pellofes de llautó.

Els tres encunys que ara presentem són els corresponents a les pellofes que havien estat classificades erròniament a la població de Besalú. Danés havia atribuït a Olot aquests tres tipus, per haver trobat els encunys en aquella població. Quan M. Crusafont va realitzar la seva monografia de la moneda local, va atribuir-les a Besalú, seguint els criteris de classificació de Colomines i de J. A. Bonet (Crusafont, 1990, p. 121-122). La descoberta del manuscrit de J. Botet i Sisó (Crusafont, 1999, p. 143-213) va permetre a M. Crusafont reordenar aquesta atribució i posar-les dins de la sèrie d'Olot. Botet coincidia amb Joaquim Danés quant a la classificació de les pellofes d'Olot i, a més a més, designava les pellofes que corresponien a Besalú —Crus. 2353, 2377, 2378, 2379 i 2380—.

Encuny corresponent a les Crus. 1399 i Crus. 1400, amb una mida de 6,4 cm de llargada i un diàmetre de 2,7 cm. Coneixem pellofes de llautó —Crus. 1399— i pellofes de llauna —Crus. 1400—. No descartem la possibilitat de trobar pellofes de llauna estanyada, seguint la pauta d'encunyació feta amb els altres tipus d'Olot.

Encuny corresponent a les Crus. 1401 i Crus. 1402, amb una mida de 4,2 cm de llargada i un diàmetre de 2,7 cm. N'hem trobat pellofes fetes amb llautó —Crus. 1401— i pellofes de llauna —Crus. 1402—. Tampoc no descartem la possibilitat de trobar pellofes fabricades amb llauna estanyada.

Encuny corresponent a la Crus. 1403, amb una mida de 10 cm de llargada i, un diàmetre d'1,5 cm. Només en coneixem pellofes de llautó.

La manca de dos dels quinze encunys a la parròquia de Sant Esteve d'Olot era desconeguda pel rector, el qual no sabia que Danés encara els havia vist i estudiat a la rectoria durant els anys cinquanta. Per sort, la col·laboració inestimable d'un numismàtic local olotí ens va permetre trobar en una col·lecció particular els dos encunys restants, que presentem a continuació.

Encuny corresponent a les Crus. 1903 i 1904, amb una mida de 14,5 cm de llargada i un diàmetre de 2,5 cm. Només se'n coneixen pellofes de llautó. D'aquest encuny, crida l'atenció el fet que la base on hi ha entallada la figura per batre la pellofa sigui soldada a la barra de ferro. Podria fer pensar perfectament en

un segell eclesiàstic i no en un encuny de pellofa. Això podria explicar la seva escassetat en les col·leccions públiques i privades. A més a més, el llautó de les existents és molt brillant, idèntic a l'utilitzat per a les pellofes de Calaf, Igualada, Ripoll o Tarragona que volten pels mercats numismàtics, i que sabem que van ser fetes a partir dels encunys originals durant la segona meitat del segle XX. Ara bé, el manuscrit de J. Botet, transcrit per Miquel Crusafont, ens diu que Josep Sadera, —persona que informava Botet sobre les pellofes d'Olot— havia trobat molts milers de pellofes diferents a l'arxiu de la parròquia, menys de dos tipus: la Crus. 1902 i la Crus. 1927, de les quals només va trobar un exemplar. Això vol dir, que la Crus. 1903 havia de ser abundant, igual que la resta. A més a més, no té sentit posar un valor monetari —3 sous— a un segell, però sí a un encuny.

Encuny corresponent a les Crus. 1919 i Crus. 1920, amb una mida de 13,4 cm de llargada i un diàmetre de 2,2 cm. En coneixem només pellofes batudes amb llautó. També hem trobat pellofes del tipus Crus. 1917 sobre les quals s'ha batut la Crus. 1919; aquest és el cas de la Crus. 1920. El mànec d'aquest encuny té la inscripció següent: «RAMON 1695»:

BIBLIOGRAFIA

- CRUSAFONT i SABATER, Miquel (1990). *La moneda catalana local (S. XIII-XVIII)*.
Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics.
- CRUSAFONT i SABATER, Miquel (1999). «Notícia sobre el manuscrit de J. Botet i
Sisó titulat Ploms i pellofes catalanes i de l'àlbum d'empremtes de J. Busquets
i Duran». *Acta Numismàtica*, núm. 29, p. 143-213.
- DANÉS i TORRAS, Joaquim (1950). «Les pellofes olotines». *El Matí* (Olot), p. 10.
- DANÉS i TORRAS, Joaquim (1929). «Els ploms de missa». A: *Preterits olotins*.
Olot, p. 131-136.
- DANÉS i TORRAS, Joaquim (1950) *Història d'Olot*. Vol. VI. Olot, p. 1036-1040.